

REPÚBLICA I FRANQUISME A LA MÚRCIA DE L'INTERIOR: UNA HISTÒRIA INTERDISCIPLINAR DE CIEZA

El volum ressenyat —*Cieza en el siglo XX*— és el darrer d'una història de la població murciana de Cieza¹ i comprèn el període que va des dels anys 1930 a l'actualitat. L'obra admet una valoració en dues parts. Una primera d'història política i social dels anys 1930-1950 està integrada pels treballs de tres destacades especialistes: Carmen González, Encarna Nicolás i Rosario Sánchez. Constitueixen la segona part treballs diversos (de demografia i història econòmica, urbanisme, l'erudició i l'art locals), entre els quals destaca l'excel·lent capítol de José M. Martínez Carrión sobre l'evolució de la talla dels reclutes.

Amb uns 31.000 habitants l'any 1990, la ciutat murciana de Cieza tenia fins la dècada de 1950 un pes determinant de la manufactura de l'espart a la seua economia. L'espart creixia a les terres comunals del municipi i fornava una font important d'ingressos per als pressuposts municipals. Ja durant els anys 1920, però, s'havia iniciat una desvaloració de l'espart arran de la competència de les fibres artificials i importades, situació que es faria cada cop més greu sota la Segona República. La política autàrquica del franquisme afavorí en canvi la manufactura i la substitució de fibres. Això va atraure capitals i es crearen sospitoses societats mixtes de manufactures de l'espart i de conserves. Aquest fet responia a la breu eufòria de la primera meitat dels anys 1940 i a la dèria per crear indústries substitutives. Però les contradiccions de l'autarquia es farien també paleses en aquest sector. La prohibició d'importacions i les arbitrarietats en el repartiment de «cupos» abocava a perllongades situacions d'atur. Només així es sostenien els preus de subhasta de l'espart, peça clau de la hisenda local. El 1952 dominava una situació de preus estancats

que s'arrossegaven des de feia quatre anys.

La continuïtat de la preocupació per l'espart contrasta amb les clares discontinuïtats del poder local. La instauració de la República significà la fi del domini caciquil protagonitzat a Cieza per dues famílies. Amb el suport de la majoria socialista, el 1931 havia arribat al poder un alcalde d'Acción Republicana. Però les dificultats de la conjunció van conduir al trencament entre socialistes i republicans al juny de 1932. Hi pogué tenir algun paper la pressió de la conflictivitat obrera, agreujada per les dificultats de la indústria de l'espart i traduïda en les vagues i l'insurreccionalisme anarquista el 1931 i el 1933-1934. Era un socialista qui presidiria el comitè revolucionari local a l'octubre del 1934.

Els intents d'incrementar la recaptació municipal amb nous impostos —per tal de poder respondre a la pressió dels sectors populars il·lusionats amb el nou règim— van provocar el naixement com a resposta d'una Junta de Propietarios. Les mesures laïcitzadores hi afegiren la formació d'Acción Popular a Cieza. Això prou explica que durant el «bienni de dretes» hi governassen batlles radicals (un advocat, un «señorito» i un industrial), als quals feia costat críticament Acció Popular, cada cop més bel·ligerant contra el nepotisme que, a parer seu, dominava els afers municipals.

Després de les eleccions del febrer del 1936, els mateixos regidors elegits el 1931 reemplaçaren els radicals, tot anul·lant els acords presos durant el bienni negre. La guerra va transcórrer a Cieza amb la problemàtica comuna a la rereguarda mediterrània: violència incontrolada —amb una «saca» de la presó el 28 de setembre del 1936, incautacions, conflictes entre les forces de la coalició del Front

Popular, crisi de subsistències, refugiats i trasllats d'indústries de guerra des de Sagunt i politització bèl·lica de la vida quotidiana. Segons que sembla, la repressió franquista que acabà amb l'experiència republicana es caracteritzà per una desproporció evident respecte al que havia estat la violència antidretana anteriorment, tant a Cieza com a tota la regió de Múrcia en general.

El primer alcalde, designat per l'Auditoria de Guerra, A. Pérez Gómez, encetà, a escala local, un poder franquista que començava amb un extremat rigor repressiu. Hi hagué fins al 1944 una tònica marcada per la forta inestabilitat al municipi, allò que finalitzaria quan un jove alferes jurídic fos nomenat batlle el 1944 per romandre a l'ajuntament quatre anys seguits. Igual que s'ha comprovat en d'altres indrets, a les eleccions d'aquell any s'optà tant pel continuïsmes de bona part dels gestors com per la promoció d'un personal nou típicament «franquista». En els anys 1950 la sèrie dels alcaldes de Cieza ofereix un perfil sociològic força significatiu (restrador de la propietat, metge, propietari,...), fins que a la dècada següent ens trobem un alcalde de la Vieja Guardia, empleat de banca.

Abans de limitar-se a determinats àmbits i funcions, la Falange local dels anys quaranta es veié ficada en conflictes, en entrar en competència amb els àmbits de poder de forces tradicionals: amb la Guàrdia Civil, a causa dels abusos de la milícia; amb un cacic, pel seu intent d'apujar el lloguer del pis que ocupava la Falange; amb l'Església, per la competència dels joves d'Acció Catòlica amb el Frente de Juventudes. Al marge dels actes de reparació i la reinstal·lació d'imatges, les estretes relacions entre la dictadura i l'Església es manifestaren en un àpat d'homenatge, el 1943, al fu-

tur bisbe d'Astorga, fill de Cieza, que seria pagat per «subscripció popular» obligatòria.

La situació social havia empitjorat ja en els anys 1930, quan la crisi aturà el corrent migratori murcià cap a les àrees industrialitzades del territori espanyol. Sota l'autarquia, l'auge de la indústria espartera no estalvià l'extensió de la misèria fins a límits insospitats. El racionament era escàs, discontinu i desigual en la seua distribució. Dels esforços esmerçats pel municipi republicà en educació i sanitat es passà al domini de la beneficència, condicionada per una evolució negativa dels ingressos reals de la hisenda local. De fet, el pressupost creix bastant menys que la inflació fins que, a partir del 1954, es donaren un reguitzell d'augment espectaculars, només aturats per la caiguda sobtada del 1959. Les autores destaquen els dèficits d'infraestructures heretats i agreujats, allò que feia més cruel la retòrica pretensiosa del règim. Cieza ofereix tots els trets de la crònica negra de la postguerra, com ara la generalització de la gana, de les malalties infeccioses, de la mendicitat infantil o de la prostitució.

Resulten especialment interessants les referències al deficient sistema educatiu, a l'alfabetització disciplinària dels reclutes, a la discriminació pressupostària de la biblioteca projectada i fracassada (en benefici d'una subvenció al Frente de Juventudes), a la manca d'aules que fa sorprendent el rebuig d'una subvenció per construir-ne o la feixuga situació dels mestres, per als quals el municipi construeix quaranta habitatges ja avançats els anys cinquanta.

Les autores miren de resseguir el protagonisme de les dones durant aquells anys difícils: les picadores d'espart, en vaga el 1931, les antifeixistes i les de la Societat La Aguja de la UGT, que

varen contribuir a la defensa de la República, fins i tot les dones com a punt de mira del discurs reaccionari de l'Església i de la hipocresia moral de l'època.

En la despolitització i la reducció econòmica de la vida de la majoria a la pura supervivència es troba una clau del consentiment passiu i la indiferència aparent respecte al règim. Però ací es troba també el límit de la capacitat de control del franquisme. El cas dels col·lidors furtius d'espargut o el dels robatoris de collites, generalitzats a Múrcia el 1942, són els d'una població obligada per la necessitat a burlar l'intervencionisme policíac. Justament seran els furtius el motiu de la primera conflictivitat laboral sota la Dictadura a Cieza a principis dels anys cinquanta. Com bé es diu a l'obra, manquen investigacions serioses d'història oral i amb documents personals, així com de fonts policíacques, per tal de conèixer millor les actituds de la població i les situacions de conflicte. Mentrestant, s'hi fan servir les xifres d'abstenció, vots nuls i negatius al referèndum del 1947, com a un indicador relatiu del rebuig al règim. A Cieza aquestes xifres sumen un percentatge relativament elevat, compte fet del context, d'un 24,3%. El franquisme respongué des de bon començament a l'hostilitat social mitjançant la vigilància capil·lar de la societat, allò que es palesa en l'obsessió per l'ordre públic dels anys quaranta, tot incloent-hi parts diaris de la guàrdia municipal al batlle. Un bon reflex d'un Estat que el 1946 esmerçava vora la meitat del pressupost en sostenir el seu aparell repressiu.

Dels dos estudis demogràfics incorporats a la publicació, l'anàlisi quantitativa del padró de 1940 per A. Hernández Moreno té l'inconvenient de no disposar de referents per a una comparació. J. M. Martínez Carrión fa servir el mètode de l'anàlisi de l'evolució

de la talla del reemplaçament anual de reclutes, cosa que resulta un indicador òptim de l'estat nutricional, de la salut i del medi ambient, preferible fins i tot a les dades convencionals sobre salaris reals o renda per capita. L'alçària dels joves s'acosta prou bé a un índex del benestar social, de la «qualitat de vida» de la població. Els resultats són indicatius per al conjunt espanyol. Així doncs, en els anys quaranta s'inverteix la tendència sostinguda a l'alça de l'estatura mitjana dels homes que s'observava a Cieza des de les acaballes del segle anterior. Hi ha un clar paral·lelisme en aquest terreny amb l'evolució del PIB per habitant. També es donà aquest re-

trocés de l'alçària a França, per bé que fou més breu, cosa que una vegada més subratlla la responsabilitat de la política autàrquica a Espanya.

J. L. Andrés Sarasa analitza l'estructura urbana de la ciutat des de la percepció actual dels seus habitants, tot contrastant-la amb l'«espai objectiu» existent. F. Díez de Revenga tracta de l'activitat bibliòfila de l'advocat Antonio Pérez Gómez, primer alcalde de Cieza en acabar la guerra, que fundaria a la població l'editorial La fonte que mana y corre... També crearia la col·lecció Literatura Murciana de Cordel, publicada a la revista universitària Monteagudo, i seria l'autor de diversos articles i llibres desta-

cats, un cas força interessant de lletraferit local reconegut a Espanya i a cercles d'hispanistes internacionals. M. J. Carrasco, amb la col·laboració d'A. Ruiz Lucas, passa finalment revista a l'art a Cieza durant el segle XX (arquitectura, urbanisme, escultura, pintura i «arts menors»). Tot plegat, cal subratllar en aquesta mena de publicacions la seua interdisciplinarietat, que permet d'integrar l'historiador —en aquest cas, professors universitaris que s'han guanyat un prestigi pregon en el seu camp de recerca— dintre un col·lectiu de professionals que a la darrera dècada s'han incorporat a les administracions municipals, com ara arquitectes urbanistes, assistents socials, gestors culturals, etc., per tal de contribuir a un projecte de reflexió sobre la realitat heretada i futura de la comunitat local. Sempre, com diu M. Encarna Nicolás, des d'una perspectiva propera a la «història del temps present». La història que investiga l'àmbit local adopta d'aquesta manera una implicació social nova, que deixa enrere definitivament l'època dels cronistes oficials del franquisme.

Cartell de propaganda franquista durant la Guerra Civil.

NOTES

1. Francisco CHACÓN JIMÉNEZ (dir.), *Historia de Cieza. Vol. V. Cieza en el siglo XX. Pasado y presente*, Ayuntamiento de Cieza i Cajamurcia, Múrcia, 1995. 286 pp. Pròleg de M. Encarna Nicolás.

Alberto Gómez Roda
Universitat de València.